

A. POTOČNIK:

Ljubljana.

(Dalje.)

12. CERKVE.

Župnija Sv. Peter.

Ljubljana ima danes pet župnij, izmed katerih je šentpeterska najstarejša in je mati ostalim ljubljanskim župnijam. K šentpeterski župniji so pripadale do leta 1290. kot podružnice razen ljubljanskih cerkvá vse cerkve od Vrhnike, deloma tudi Logatca, do Javora in od juga do Ježice; torej vse porečje Ljubljanice od njenega izvira na Vrhniki pa do izliva pri Zalogu. Svojega obsega iz leta 1290. šentpeterska župnija seveda ni obdržala, zakaj po ustanovitvi ljubljanske škofije leta 1461. je prevzela na novo ustanovljena šenklavška župnija vse dušno pastirstvo v Ljubljani in pri vseh podružnicah v mestu.

Iz nekdanj tako obširne šentpeterske župnije so se ustanovile nove župnije: na Brezovici, v Lipoglavu, pri Devici Mariji v Polju, na Javoru, Ježici, na Rudniku. Mnogo svojih župljanov je odstopila tudi župniji na Dobrovi in frančiškanski v mestu.

Cerkev sv. Petra je stala že davno na svojem sedanjem prostoru. Prva hiša božja je bila sezidana leta 1385. v gotskem slogu. Dne 3. junija 1472. so jo Turki upepelili, o čemer še dandanes priča kamenita plošča na steni ob desnem cerkvenem vhodu. Popolnoma zanemarjena, brez stropa in tlaka je stala do leta 1618. Tega leta jo je dal škof Tomaž Hren popolnoma prenoviti. Ker pa je v začetku 18. stoletja pričela razpadati, so sezidali v letih 1730.—1733. sedanjo stavbo v baročnem slogu po vzorcu sloveče cerkve San Giorgia maggiore v Benetkah. Po potresu leta 1895. so cerkev podaljšali ter prenovili cerkveno pročelje in zvonika. Znotraj krase cerkev bogate freske. Kupolo in ladjo je slikal Fran Ilovšek, podaljšani del in svetišče pa Kastner. Oltarne slike so večinoma delo Valentina Mencingerja. Okolo šentpeterske cerkve je bilo pokopališče, kamor so pokopavali meščane in okoličane. (Slika šentpeterske cerkve glej v »Zvončku« št. 10, letnik 1927, str. 230.)

Vkljub temu, da so izločili iz šentpeterske župnije mnogo podružnic, ki so postale samostojne župnije, je vendar med ljubljanskimi župnijami še vedno ena največjih tako po številu prebivalcev, kakor tudi po obsežnosti. Danes ima tele podružnice: sv. Nikolaja v Bizoviku, sv. Martina v Šmartnem, sv. Marjete v Tomačevem, sv. Štefana v Štepanji vasi in sv. Krištofa v Ljubljani. Pod šentpeterski zvon

sodita dve veliki in lepi svetišči: cerkev Srca Jezusovega, ki je bila sezidana v gotskem slogu leta 1884., in cerkev sv. Jožefa v romanskem slogu od leta 1912.

Na mestu, kjer se stikata Vidovdanska cesta in Sv. Petra cesta, je stala nekoč cerkev, posvečena sv. Ivanu Krstniku, ki so jo pa Turki požgali. Da bi se ne mogli ti sovražniki krščanstva skrivati za njenimi ostanki, so te razvaline podrli in postavili na istem mestu znamenje sv. Ivanu Krstniku na čast, ki so ga pa leta 1888. podrli.

Med šentpetersko cerkvijo in župniščem je stala nekoč okrogla kapela s svetilnico vrhu strehe, posvečena sv. Mihaelu, ki so jo pa leta 1695. podrli. Župnija je štela ob koncu 1923. leta 24.461 prebivalcev.

Župnija Sv. Nikolaja.

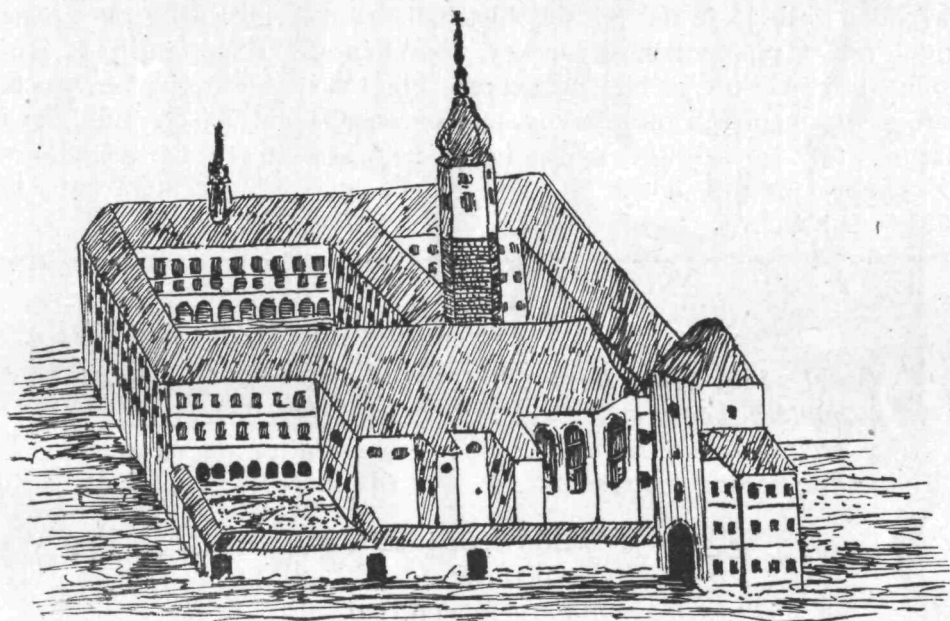
Valvazor omenja, da so postavili cerkev sv. Nikolaja ljubljanski ribiči že leta 745. Ta trditev pa nikakor ne more biti prava, ker Slovenci v tem času še niso bili kristjani. Češčenje sv. Nikolaja se je širilo posebno v XII. stoletju in najbrže so tudi tedaj sezidali cerkev v Ljubljani temu svetniku na čast, ki je bil zavetnik ribičev. Prvotna cerkev je bila morda lesena, pozneje so postavili kamenito. Ko pa je te leta 1361. in 1386. pogorela, so sezidali precej obširno cerkev v gotskem slogu, ki je z nekaterimi izpremembami stala do leta 1701. Na pobudo stolnega dekana dr. Antona Thalnitscherja so pričeli z zidavo sedanje cerkve leta 1701. ter jo dovršili leta 1706. Cerkveni strop krasi slika znamenitega italijanskega slikarja Julija Quaglia, kupolo pa je slikal Slovenec Matej Langus. (Sliko stolnice glej v »Zvončku« št. 4, letnik 1927/28, str. 80.)

Leta 1462. je bila ustanovljena ljubljanska škofija. Prvi ljubljanski škof je bil Sigismund pl. Lamberg. Umevno je, da je bilo treba škofu primerne bivališča. Na mestu sedanjega škofijskega dvorca so stale majhne hišice, ki jih je dal škof podreti in sezidati nov dvorec. Poslopje so tekom stoletij povečali in vzdignili, dokler ni doseglo današnje obsežnosti. V škofijskem dvorcu je škofijski urad, škofovo stanovanje, velika dvorana z lepimi oljnatimi slikami in kapelica, posvečena sv. Družini. Sedanji škof dr. Anton Bonaventura Jeglič je 28. v vrsti ljubljanskih škofov.

Na mestu, kjer je cerkev Marije Pomočnice v Križankah na Valvazorjevem trgu, je že leta 1292. stalo svetišče, ki ga je sezidal red templarjev. Po razpustu reda pa je cerkev prevzel nemški viteški red leta 1312. Leta 1511. je strašen potres poslopje hudo poškodoval; nesreča pa je hotela, da je ostalina pogorela dne 14. marca 1583. leta. Gvidon grof Stahremberg, komtur nemškega viteškega reda, pa je dal leta 1700. sezidati novo cerkev, ki je bila dozidana leta 1714. Tri avstrijske cesarice so darovale oltarne slike in mnogo cerkvene oprave.

Sliko v velikem oltarju je naslikal Canon leta 1859., ker je prvotna pogorela leta 1857. Slika sv. Jurja je delo Martina Altamonteja, ona sv. Alizabete pa Scoonjansa. V tej cerkvi je maševal papež Pij VI. dne 17. marca 1782. leta, ko je potoval iz Rima na Dunaj.

Na sedanjem Vodnikovem trgu je stalo že leta 1073. svetišče, posvečeno sv. Filipu, ki ga je dal sezidati bogati ljubljanski trgovec in meščan Peter Baldaviz. Dne 27. junija 1382. leta pa je požar upepelil cerkev in poleg stoječi samostan, zato so s pomočjo turjaških grofov pričeli zidati leta 1403. novo cerkev in jo dovršili leta 1412. Novo svetišče ni bilo več posvečeno sv. Filipu, temveč Materi božji v nebo vzeti; poleg cerkve pa je bil frančiškanski samostan. Ob južni

Cerkev Marije v nebo vzete s frančiškanskim samostanom in samostanskimi vrati na sedanjem Vodnikovem trgu.

strani poslopja je bilo pokopališče. Ker so se pa leta 1784. frančiškani preselili v sedanji samostan, so tri leta pozneje cerkev podrli, samostan pa porabili za bolnico, pozneje pa za šolo. Razpokano in razmajano poslopje so podrli leta 1898. Pred nekdanjimi špitalskimi vrati, na mestu sedanjega poslopja meščanske imovine poleg frančiškanskega mostu je stala cerkev sv. Elizabete, ki jo je dala sezidati hči poljskega kralja Vladislava I. in ogrska kraljica Elizabeta. Na svojem potovanju skozi naše mesto v Italijo je leta 1345. ustanovila poleg cerkve tudi meščansko bolnico, v kateri je bila kapelica sv. Boštjana. Leta 1386. je požar upepelil to cerkvico; kdaj so Ljubljančani drugo postavili, ni znano, najbrž pa kmalu po požaru. V tej cerkvi so oznanjali Lutrovo vero luteranski pridigarji kakor Primož Trubar in njegov sin Felicijan,

Jurij Dalmatin i. dr. Luteranci so si lastili to svetišče in ga sploh imenovali »naša cerkev«. V luteranski dobi je cerkev mnogo trpela, zato so jo leta 1776. iznova sezidali. V njej je maševal tudi naš prvi slovenski pesnik Valentin Vodnik. Leta 1831. so cerkev izpremenili v navadno hišo ter ji nadzidali dve nadstropji. Tako je ostalo poslopje do potresa leta 1895. (Slika cerkve sv. Elizabete glej v »Zvončku« štev. 10, letnik 1926/27, str. 228.)

Na Bregu, med šentjakobskim mostom in sedanjo hišo Petra Kozine je stala že v 15. stoletju cerkva, posvečena sv. Klemenu in sv. Fridolinu, ki jo je dal sezidati ljubljanski meščan Henrik Staudthaimer. Zaradi turških napadov in luteranstva je cerkva popolnoma razpadla, zato jo je dal podreti bistriški prior Avguštin Brence in na njeno mesto postaviti novo cerkev, posvečeno sv. Brunonu in sv. Hugonu. Nova cerkev je bila posvečena leta 1606. na dan sv. Lovrenca, zato so jo imenovali tudi cerkev sv. Lovrenca. Leta 1793. je kupil Žiga baron Cojz to svetišče in ga dal podreti. (Slika te cerkve glej v »Zvončku« štev. 5, letnik 1927/28.) Koncu leta 1923. je štela župnija 3785 prebivalcev.

Solza.

*Če si videl solzo kdaj
v matere očesu,
v srcu plameni ti naj
kakor solnce v kresu.*

*Ko ti v srcu bo hudó,
boš solzé pretakal,
spomni se na to solzó
in ne boš več plakal.*

*V mislih nanjo se tedaj
solza ti utrne,
v matere te vodi raj,
srečo vso ti vrne.*

Danilo Gorinšek.

Franček — aeroplan.

*Franček naš je aeroplan.
Naj o tem nihče ne dvomi,
Franček ga takoj nalomi,
ker zares je aeroplan.
Na klavirju stol — zares! —
Franček leže nanj počez,
kobaca hudó z nogami,
mahedra še več z rokami*

*in se dere brez pokoja —
to pač je drdranje stroja.
A nesreča ne miruje:
Franček že na tleh zdihuje
in si boža zadnjo stran
in nič več ni aeroplan:
da ga zlo več ne zaloti,
Franček zdaj je pri — pehoti.*

Danilo Gorinšek.